

Tasa-arvon lyhyt historia

HARRI MELIN

Capital and Ideology (2020, ”Pääoma ja ideologia”) on toinen osa Thomas Piketty’n pääomaa, kasaantumista ja eriarvoisuutta käsittelevässä trilogiassa. Trilogian kolmas osa *Une brève histoire de l’égalite* tarkastelee tasa-arvon historiaa ja se ilmestyi 2021. Tässä kirjoituksessa pohdin eriarvoisuutta ja tasa-arvon kehitystä pohjoisissa yhteiskunnissa Piketty’n teosten innoittamana, keskiössä on Piketty’n uusimman kirjan esittely. Lopuksi esitän muutaman kriittisen huomion Piketty’n hankkeesta.

Eriarvoisuudessa on aina kyse yhteiskunnallisista jaoista. Kirjassaan *Capital and Ideology* Piketty tekee eron ideologisten ja yhteiskuntaluokkaan perustuvien jakojen välillä. Edellisten taustalla ovat etnis-uskonnolliset identiteetit, jälkimmäiset taas perustuvat sosio-ekonomiseen eriarvoisuuteen. Ideologialla – tässä siis etnisillä ja uskonnollisilla identiteeteillä – on aina ollut suuri merkitys yhteiskunnallisten jakojen näkökulmasta. Piketty väittää, että 1980-luvulta lähtien ideologisten jakojen merkitys on lisääntynyt ja luokan merkitys vähentynyt. Elämme aikaa, jossa moni väittää ideologioiden kuolleen, mutta ne näyttävät olevan väkevämpiä kuin koskaan aikaisemmin, ja samaan aikaan eriarvoisuus on koko ajan lisääntynyt. Tätä ajatusta Piketty hyödyntää myös uusimmassa kirjassaan. Piketty’n tutkimus kohdistuu kuitenkin taloudelliseen eriarvoisuuteen ja etenkin varallisuuden eriarvoiseen jakautumiseen.

Kapitalistisissa maissa uusliberalistisen talouspolitiikan vauhdittama eriarvoisuuden kasvu alkoi 1980-luvun alussa. Joissakin maissa, kuten Suomessa, taloudellisen eriarvoisuuden kasvu vauhdittui vasta 1990-luvulla. Suomessa

1990-luvun alun talouslama ja sen yhteydessä tehdyt veropäätökset olivat tässä suhteessa tärkeitä muutoksia. Samaan aikaan sosiaalidemokraattisen liikkeen kannatus alkoi hiipumaan ja ammatillinen järjestäytyminen kääntyi laskuun kaikkialla Euroopassa. Muutokset ovat kiinteässä yhteydessä luokkasuhteissa tapahtuneisiin muutoksiin. Teollisuustyöväenluokan osuus palkkatyöläisistä kääntyi laskuun 1970-luvun jälkimmäisellä puoliskolla, ja samaan aikaan erilaisten keskiluokkaisten palkkatyöläisryhmien osuus kasvoi nopeasti. Yrittäjäväestön määrä ei kasvanut, mutta sen rakenne muuttui. Sekä maatalous- että teollisuusyrittäjien määrä kääntyi laskuun, ja yhä useampi yrittäjästä toimi erilaisten palveluiden piirissä.

Politiikan kenttä on muuttunut ja sen myötä myös vasemmistopuolueet, etenkin Euroopan sosiaalidemokraattiset puolueet ovat muuttaneet prioriteettejaan. Pyrkimyksestä korjata huonosaisten asemaa ne ovat siirtyneet tukemaan hyvin koulutettuja ja politiikan tekemisen painopiste on siirtynyt työväenluokasta keskiluokkaan. Sosiaalidemokraattiset puolueet ovat hypänneet voittajien kelkkaan. Vasemmistolla ei ole ollut pätevää vastausta 1980-luvun konservatiiviseen vallankumoukseen, ja etenkin omistussuhteisiin perustuva eriarvoisuus on jatkanut kasvuaan ilman, että sitä vastaan olisi juurikaan kamppailtu.

Eriarvoisuuden historia

Tiedämme, että ei ole olemassa mitään absoluuttista totuutta omistuksesta, koulutuksesta, tulonjaosta tai demokratiasta. Nykyiset poliitti-

set konfliktit ovat aiempaa ideologisempia. Idealisesta yhteiskunnallisen järjestyksen muodosta käydään jatkuvaa kamppailua. Piketty esittää, että kapitalismi ja yksityisomistus voidaan ylittää osallistavalla demokratialla ja sosiaalisella federalismilla, uutta yhteiskuntajärjestystä hän kuvaa käsitteellä osallistumiselle avoin sosialismi.

Osallistumiselle avoin sosialismi korostaa kaikille avointa mahdollisuutta osallistua yhteiskuntaa koskevien päätösten tekemiseen ja eri toimintojen hajauttamista erotukseksi neuvostomallisesta keskitetystä valtiotalouksista. Oikeudenmukaisen yhteiskunnan ei tarvitse olla ehdottoman yhdenmukainen tai kaikissa asioissa täysin tasa-arvoinen. Sen sijaan kaikille tulee varmistaa mahdollisuus sellaisiin perustavanlaatuisiin oikeuksiin kuten poliittinen osallistuminen ja mahdollisimman hyvä koulutus. Miten osallistumiselle avointa sosialismia sitten voidaan edistää? Uuden yhteiskunnan aineksia ovat esimerkiksi yhteiskunnallisen omistamisen uudet muodot, progressiivinen verotus, perustulo ja tasa-arvoiset koulutusmahdollisuudet. Lisäksi huomiota tulee kiinnittää toimivaan demokratiiaan ja rajoihin.

Pikettyn uusin teos lähtee liikkeelle näistä asetelmista. *Une brève histoire de l'égalité* (Tasa-arvon lyhyt historia) analysoi taloudellisen ja poliittisen tasa-arvon kehitystä 1800-luvulta nykypäivään. Kirja ilmestyi 2021 ja sen englanninkielinen versio keväällä 2022. Tässä käytän norjankielistä versiota, *En kort historie om likhet*, joka ilmestyi alkusyksystä 2021. Kirjan lähtökohdaksi on ajatus siitä, että varallisuuden rakentuminen on aina ollut kollektiivinen prosessi, ja että eriarvoisuus on historiallinen, poliittinen ja sosiaalinen konstruktio. Ideoilla, ideologioilla ja instituutioilla on ollut tärkeä sija yhteiskunnallisen eriarvoisuuden olemassaololle. Kyse on vallasta, ja tasa-arvoistumisen taustalla on aina ollut kamppailu vallasta. Idea siitä, että olisi olemassa jotakin spontaania yhdenvertaisuutta on illuusio. Kyse on aina kamppailusta.

”Tasa-arvon lyhyen historian” johdannossa Piketty toteaa, että tässä kirjassa hän esittää vertailevan analyysin yhteiskuntaluokkien välisen eriarvoisuuden historiasta. Näkökulmana on eri-

tyisesti omistamista ja tuloja koskevan tasa-arvoistumisen historiallinen tarkastelu. Työssään häntä on inspiroinut luokkataistelujen historiaa koskeva vertaileva tutkimus. Tasa-arvoa ajavan liikkeen historia voidaan jäljittää alkaneen 1700-luvun lopun vuosikymmeninä. Näin hidas tasa-arvoistuminen on käynnistynyt noin 250 vuotta sitten. Kuluva vuosikymmen on tasa-arvoisempi kuin 1950-luku, puhumattakaan 1850-luvusta, saati sitten 1780-luvusta.

Piketty havainnollistaa tasa-arvon historian kehityskulkuja rikkaalla empiirisellä aineistolla. Kirjassa hyödynnetään World Inequality Databasea (WID, <https://wid.world>). WID on tutkijayhteisö, jossa on mukana lähes 100 taloustieteilijää yli 80 maasta. Sen kokoamat verotusta koskevat tilastoaineistot ovat maksutta tutkijoiden käytettävissä. Piketty osallistuu WID:n työhön, samoin esimerkiksi Markus Jäntti, Matti Tuomala ja Branko Milonivic.

Valta ja omistus ovat olleet pitkään keskittyneitä harvoihin käsiin, mutta viimeisten 250 vuoden aikana molemmat ovat hitaasti desentralisoituneet. Omaisuus on historiallinen käsite, jonka muoto ja sisältö vaihtelee yhteiskunnasta toiseen. Omistus riippuu siitä, millaisia legitiimejä omistamisen muotoja missäkin yhteiskunnassa määritetään, ja millaiset valtasuhteet eri yhteiskuntaryhmien välillä on. Pikettyn historiallinen tarkastelu osoittaa, että erot omistamisessa pienenevät vuosien 1780–1985 välillä, mutta ovat sen jälkeen kääntyneet taas kasvuun. Näyttää siis siltä, että pitkässä juoksussa tasa-arvo lisääntyy ja omistuksen keskittyminen vähenee, ja sen myötä tapahtuu sosiaalista ja taloudellista demokratisoitumista. On kuitenkin syytä muistaa, että omaisuudet ovat kuitenkin hyvin keskittyneitä.

Omaisuus ja valta kulkevat käsi kädessä, sillä omistaminen on aina valtasuhde. Ranskan vallankumous toi mukanaan juridisen tasa-arvon, mutta samalla oikeutti omistajat hallitsemaan niitä, joilla ei ole omaisuutta. Pikettyn arvion mukaan noin kolmannekselle kaikista ranskalaisista koko käsite omaisuus on täysin abstrakti. Julkisessa keskustelussa kiinnitetään huomiota tuloeroihin, mutta ne ovat aina olleet selvästi pienempiä kuin varallisuuserot. Pääomatulot ovat edelleen hyvin

keskittyneitä ja tämä selittyy yksinkertaisesti sillä, että omistus on keskittyntä. Suomen osalta pääomatuloja ja niiden keskittymistä on tutkinut Matti Tuomala (2019). Hänen analyysinsä osoittavat, että meillä pääomatulot keskittyvät pienelle osalle väestöstä, ja tässä suhteessa Suomi ei juurikaan poikkea muista Euroopan maista.

Piketty jakaa ranskalaiset kolmeen yhteiskuntaluokkaan omaisuuden perusteella. Työväenluokkaan kuuluu 50 %, keskiluokkaan 40 % ja yläluokkaan 10 % väestöstä. Vuonna 2020 työväenluokkaan kuuluvat omistivat korkeintaan 100 000 euroa, ja keskiluokan omaisuus oli enintään 400 000 euroa. Yläluokkaan kuuluvat omistivat yli 400 000 euroa ja rikkain prosentti enemmän kuin 1,8 miljoonaa. Luokka-asema ei kuitenkaan määrity vain omistuksen mukaan, vaan siihen vaikuttavat myös sellaiset tekijät kuin ammatti, tulot, koulutus ikä, sukupuoli, alue ja etnis-uskonnollinen identiteetti. Eriarvoisuuden vähentyminen on merkinnyt keskiluokan kasvua. Varakkaiden osuus väestöstä on pysynyt suhteellisen vakaana, mutta työväenluokan osuus, ne joilla ei ole juuri lainkaan varallisuutta, on laskenut ja keskiluokan osuus on kasvanut.

Capital and Ideology -teoksessaan Piketty kiinnitti runsaasti huomiota kolonialismiin ja orjanomistukseen, jotka ovat merkittävällä tavalla vauhdittaneet läntisen teollisuuskapitalismin kasvua. Kolonialismin perintö vaikuttaa edelleen kansainväliseen työnjakoon, samoin ajatus luonnon rajattomasta riistämisestä. Kolonialismi tukeutui sotilaalliseen valtaan, jota Eurooppa ja USA ovat jatkuvasti käyttäneet hyväkseen valtasemiensa turvaamiseksi. Näillä tekijöillä on ollut tärkeä sijansa suurten omaisuuksien ja taloudellisen eriarvoisuuden rakentumisessa.

Piketty muistuttaa, että orjuudella on ollut suuri merkitys talouskasvulle. Teollistumisen ensimmäinen vaihe ajoittuu 1700-luvun loppuun. Samaan aikaan orjatyötä käytettiin siirtomaissa hyvin laajasti maataloudessa ja kaivoksilla. Esimerkiksi Jamaikalla yli 80 % väestöstä oli 1830-luvulla orjia, ja samaan aikaan USA:n etelä valtioissa orjia oli noin kolmannes väestöstä. Kun orjuus sitten lopetettiin, maksettiin tuntuvia korvauksia – ei suinkaan orjille vaan entisille orjan omista-

jille. On myös syytä muistaa, että orjuuden loppu ei merkinnyt pakkotyön loppua, vaan pakkotyötä teetetään edelleen hyvin yleisesti ympäri maailmaa.

Ihmisten luomat instituutiot ja säännöt määrittävät kulloisiakin omistussuhteita. Näitä molempia voidaan muuttaa, mutta muutos tapahtuu yleensä kamppailujen kautta. Esimerkiksi omistusoikeutta pidetään niin tärkeänä instituutiona, että se määritellään eri maiden perustuslaeissa. Omistuksessa on kyse siis hyvin keskeisestä suhteesta kapitalistisissa yhteiskunnissa. Omistussuhteiden luonteesta kapitalismissa kertoo osaltaan osakeyhtiö. Osakeyhtiössä sen omistajat käyttävät valtaa siinä suhteessa kuinka paljon yhtiön osakkeita he omistavat. Työntekijöillä taas ei ole mitään valtaa yhtiön asioihin. Piketty kaipaakaan muutosta. Jo nyt on olemassa malleja, joissa on onnistuneesti murrettu tätä, muiden muassa Saksan myötämääräämistä koskevat lait ovat laajentaneet päätöksentekijöiden joukkoa. Tämä ei kuitenkaan Pikettyyn mielestä riitä, sillä osallistumiselle avoimen sosialismin rakentaminen edellyttää puuttumista omistusoikeuteen.

Suuri uudelleenjako

Uusimmassa kirjassaan Piketty nimeää vuosien 1914–1980 välisen ajanjakson suuren uudelleenjaon kaudeksi. Tämä perustuu siihen, että noiden vuosien aikana omaisuuden ja tulojen eriarvoisuus väheni jyrkästi kaikissa länsimaissa. Muutosta selittää ainakin neljä tekijää: 1) kolonialististen rakenteiden purkautuminen, 2) työväenliikkeen vahvistuminen, 3) valtion roolin muutos ja 4) progressiivinen verotus. Kaikki nämä johtivat hyvinvointivaltion kehitykseen. Etenkin toisen maailmansodan jälkeen hyvinvointivaltion instituutiot vahvistuivat, ja koulutukseen, sosiaaliturvaan ja terveydenhuoltoon investoitiin paljon rahaa. Investoinnit vauhdittivat osaltaan myös talouskasvua, ja hyvin laajalti ymmärrettiin koulutuksen, tieteen ja tutkimuksen merkitys taloudessa. Investoinnit lisäsivät myös tasa-arvoa, koulutus pidentyi ja koulutusmahdollisuuksia tarjottiin entistä useammalle, terveydenhuolto laajeni koskemaan myös varattomia.

Valtion rooli on muuttunut oleellisella tavalla. Valta valtiossa on jaettu uudelleen. Työväenluokka ja kasvava keskiluokka ovat tulleet mukaan 1900-luvun alusta lähtien päättämään valtion rakenteista ja toiminnasta. Parlamenti uudistusten jälkeen valta valtiossa määrittyi aikaisempaa enemmän vaalien perustella ja eri valtioissa kasvoi toimialoja, jotka eivät tukeutuneet markkinoihin vaan verotukseen. Esimerkiksi USA:ssa käynnistyi New Deal -ohjelma, Ruotsissa rakennettiin kansankotia ja Iso-Britanniassa käynnistyi kattava kansallinen terveydenhuolto-ohjelma.

Samana ajanjaksona otettiin käyttöön myös progressiivinen verotus, joka kohdistui paitsi tuloihin myös perintöihin. Progressiivisesta verotuksesta on keskusteltu jo 1700-luvulta lähtien, mutta sitä on käytetty vasta noin 100 vuotta. Verotuksen uudistumista ja kiristymistä selittää valtion kasvanut rahantarve sekä poliittinen mobilisaatio, joka tuki veropohjan laajentamista. Eliitti suostui verotuksen kiristymiseen, sillä se ei puuttunut millään tavoin itse omistusoikeuteen.

1980-luvun alun konservatiivisen vallankumouksen jälkeen verotuksen progressiivisuutta on purettu lähes kaikissa maissa. Tällä hetkellä kaikkein rikkaimmat maksavatkin vähemmän veroja kuin keskiluokka. Erityisen merkittävää on monissa maissa ollut perintöverotuksen progression lasku. Verotuksen keventämistä on perusteltu muun muassa sillä, että kireä verotus leikkaa tuottavuutta. Piketty kuitenkin torjuu tällaisen väitteen, koska sen perustaksi ei ole olemassa mitään tutkimusnäyttöä. Sen sijaan tutkimusdata osoittaa, että melkein kaikki konfiskatoriset verot ovat olleet valtaisa historiallinen menestystarina. Ne ovat mahdollistaneet eriarvoisuuden merkittävän vähentämisen, kohentaneet alempien luokkien asemaa ja samalla vauhdittaneet talouskasvua.

Toisen maailmansodan lopputulos kiihdytti muutoksia. Valtion tehtävien laajentuminen merkitsi, että uusia tehtäviä ei kyetty rahoittamaan verotuksella. Valtiot lisäsivät lainanottoa, ja valtionvelat kasvoivat. Esimerkiksi Isossa-Britanniassa valtion velka suhteessa BKT:een oli vuonna 1910 noin 75 prosenttia ja vuonna 1945 se oli yli 300 prosenttia. Ranskassa valtionvelka kasvoi samana aikana noin 75 prosentista yli 270

prosenttiin. Hyvinvointivaltion laajentuminen ja progressiivisen verotuksen käyttö ei ole poistanut sitä, että eurooppalaiset yhteiskunnat ovat hierarkkisia. Tasa-arvoa käsittelevässä kirjassaan Piketty pitää progressiivista verotusta väkevänä vipusimena eriarvoisuuden vähentämisessä. Yhdessä hyvinvointivaltion kanssa se mahdollistaa kapitalismin muuttamisen. Liike kohti tasa-arvoa edellyttää kuitenkin, että verotus saadaan pitkäjänteisesti toimimaan tämän tavoitteen suuntaisesti. Köyhät eivät ole koskaan omistaneet yhtään mitään. Heidän asemaansa voidaan kohentaa lisäämällä perintöverotuksen progressiivisuutta ja suuntaamalla perintöjen verotuksesta saatavia varoja uudella tavalla. Pikettyn mukaan tämä on aivan mahdollinen kehityskulku, jos huono-osaisen neuvotteluvoima olisi nykyistä suurempi.

Piketty peräänkuuluttaa siirtymistä osallistumiselle avoimeen sosialismiin. Kirjassa hän ei esitä uudesta yhteiskunnallisesta järjestyksestä kuitenkaan mitään varsinaista määritelmää. Pikemminkin kyse on prosessista, joka muodostuu monista toisiaan tukevista askeleista. Hyvinvointivaltion laajentaminen ja progressiivisen verotuksen käyttö ovat tällaisia askeleista. Myös suurten yritysten hallinnon muuttaminen merkitsee itseohjautuvan ja desentralisoidun sosialismin vahvistamista. Piketty esittää, että yritysten hallituksissa puolet tuli olla työntekijöiden edustajia. Lisäksi suurten omistajien valtaa pitää rajoittaa ankarasti. Poliitikassa vaalirahoitus tulee puolestaan uudistaa siten, että kaikilla ehdokkailla on yhtäläiset taloudelliset mahdollisuudet kampanjoida.

Taloudellinen tasa-arvo ei riitä

Taloudellinen oikeudenmukaisuus ei yksin riitä. Todellinen tasa-arvon lisääminen edellyttää kamppailua kaikenlaista diskriminaatiota vastaan. Piketty pitää koulutuksen eriarvoisuutta yhtenä suurimmista diskriminaation muodoista. Vanhempien tuloilla on edelleen vahva yhteys korkeakoulutukseen hakeutumiseen kaikkialla. Nykyinen koulutuspolitiikka esimerkiksi Ranskassa pikemminkin vahvistaa eriarvoisuutta kuin vähentää sitä. Varakkailta asuinalueilla sijaitseviin kouluihin investoidaan noin kaksi kertaa

enemmän resursseja kuin köyhien asuinalueiden kouluihin. Piketty vaatiiikin sosiaalisiin kriteereihin perustuvaa positiivista diskriminaatiota. Koulutuksen eriarvoisuuteen on puututtava mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja tuettava heikoista sosiaalista lähtöasemista tulevien lasten koulusta erityistoimin.

Toinen diskriminaatiota koskeva huomautus liittyy sukupuoleen. Kirjoissaan Piketty ei juurikaan pohdi sukupuolten välisiä eroja tai omistus- ja valtasuhteita. Uudessa kirjassaan hän kuitenkin painottaa, että historiallisesti katsottuna naiset ovat olleet kaikkein syrjityin väestöryhmä kaikkialla maailmassa, tarkastellaanpa asiaa millä ulottuvuudella hyvänsä. Ranskassa vuonna 1970 noin 20 % koko palkkasummasta meni naisille, vuonna 2020 osuus oli noussut jo 38 prosenttiin, mutta on edelleen kaukana puolesta. Tulot ovat vain yksi osoitus naisiin kohdistuvasta syrjinnästä. Naisten aseman kohentaminen edellyttää monia toimia. Huomiota tulisi kiinnittää myös työn ja muun välisen ajan uudelleen arviointiin, naiset tekevät valtaisan määrän työtä, joka ei näy missään tilinpidossa. Naisten aseman muuttamisessa positiivinen diskriminaatio on käyttämätön mahdollisuus.

Maailma jakautuu karkeasti rikkaaseen pohjoiseen ja köyhään etelään. Nykyinen pääoman vapaaseen liikkuvuuteen perustuva uuskolonialistinen kehitysmalli on poliittisesti ja ympäristön näkökulmasta kestämätön. Myös hyvinvointivaltioiden tulee tarkastella itseään kriittisesti. Tähän asti hyvinvointivaltio on ollut kansallinen instituutio pohjoisen maissa. Etelän tehtävänä on ollut toimittaa raaka-aineita ja halpaa työvoimaa. Suhteessa toteutuneeseen talouskasvuun kaikkein köyhimmät maat ovat edelleen vain köyhtyneet. Vuodesta 1970 lähtien köyhimpien maiden BKT on kasvanut noin 15 % ja rikkaimpien maiden BKT puolestaan noin 40 %.

Rikkaiden maiden rikkauksien edellytyksenä on ollut köyhien köyhyys. Köyhät maat tarvitsevat oikeutta. Varallisuuden luominen on poliittinen kysymys, johon vaikuttavat säännöt ja institutiot. Nyt pääomat liikkuvat ilman mitään sääntöjä. Ensimmäinen askel on kansainvälisten pääomaliikkeiden verottaminen. Tämän ohella

myös hiilidioksidipäästöjä tulisi verottaa nykyistä ankarammin. Nykyisen maailmanjärjestyksen tilalle tarvitaan kansalliset, ja mannerten väliset, rajat ylittävä uusi hyvinvointivaltio, federalistinen hyvinvointivaltio, joka huomioi etelän tarpeita ja luo reilut pelisäännöt globalisaatiolle. Tätä varten olisi luotava uusi demokraattinen ja post-nationalistinen poliittinen projekti, joka ottaa aloitteen federalistisen hyvinvointivaltion rakentamisessa. Ympäristö tulee haastamaan kaikki nykyiset valtiolliset ja ideologiset mallit. Piketty mielestä ympäristö on suurempi muutoksenteijä kuin osaamme nyt kuvitellakaan. Myös ympäristön suhteen ainut todellinen vaihtoehto on demokraattinen, osallistumiselle avoin ja federaalinen sosialismi. Tällainen yhteiskunnallinen kehitys on looginen jatke 1700-luvun lopussa alkaneelle tasa-arvon lisääntymiselle.

Uusi demokraattisen sosialismin malli on tapa korjata kirjassa kuvattuja eriarvoisuuksia ja samalla se mahdollistaa elinympäristömme jatkuvuuden. Piketty luonnehtii osallistumiselle avointa sosialismia varsin yleisluontoisesti, se on jotakin, joka muodostuu pitkän prosessin tuloksena. Luettelonomaisesti uutta yhteiskunnallisen järjestyksen mallia voi kuvata seuraavasti: se on desentralisoitu, federaalinen, laaja hyvinvointivaltio, monipuolinen ja osallistava, siellä on progressiivinen verotus, tehokas vallanjako ja se takaa oikeuden työhön kaikille, toimii kaikenlaista diskriminaatiota vastaan, vähentää hiilidioksidipäästöjä, vähentää talouden tavaramuotoisuutta ja vähentää olennaisesti taloudellisesta eriarvoisuutta. Se perustuu edustukselliseen demokratiiaan, jossa on varmistettu kaikille yhtäläiset mahdollisuudet kamppailla vallasta. Yritysten hallinto on järjestetty niin, että työntekijöillä on laajat mahdollisuudet osallistua koko yritystä koskevaan päätöksentekoon.

Mikään muutos ei synny itsestään, vaan edellyttää aktiivisia kansalaisia. Piketty mukaan tarvitaan vahva yhteiskunnallinen mobilisaatio, joka pohjautuu joukkoliikkeille. Vain tällaiset organisaatiot pystyvät määrittämään yhteisiä tavoitteita ja muuttamaan vallitsevia yhteiskunnallisia rakenteita.

Muutoksen tekijät?

Piketty kirjoittaa sujuvasti. Hän perustaa analyysinsä vakuuttaviin tilastollisiin aineistoihin, joiden argumentaatiota lukijan on helppo seurata. Kirjassa esitetään rikas historiallinen analyysi, joka ulottuu systemaattisesti 1780-luvulta nykypäivään. Näin pitkiä yhteiskunnallisten ilmiöiden analyysin kaaria esitetään vain harvoin. Kirjassa piirtyy kokonaisvaltainen kuva taloudellisen eriarvoisuuden eri ulottuvuuksista kehittyneissä kapitalistisissa maissa.

Sosiologina luen Pikettyä ennen muuta kansantaloustieteilijänä, joka tutkii talouden rakenteita ja niiden historiallisia muutoksia. Piketty on selvästi valistusajattelun perillinen ja valistuksen työn jatkaja. Kirjassa tasa-arvo nähdään ikään kuin luonnollisena olotilana, jota tavoitellaan ja jota kohti yhteiskunnat kulkevat. Koska en ole taloustieteilijä, en pysty sijoittamaan Pikettyä minkään teoreettisen suuntauksen edustajaksi. Kiinnostavaa on, että hän keskustelee monista samoista kysymyksistä kuin Karl Marx 1800-luvun loppupuolella tai Karl Polanyi 1940-luvulla, mutta ei juurikaan viittaa heihin. Hän ei myöskään keskustelee amerikkalaisten eriarvoisuutta tutkineiden, oman aikamme taloustieteilijöiden kuten Joseph Stiglizin kanssa.

Pikettyn tutkimuskohteena on taloudellinen eriarvoisuus ja eriarvoisuuden muotojen historiallisen muutoksen analyysi. Tutkimusteema on hyvin lähellä sosiologista luokkatutkimusta, jossa ollaan kiinnostunut yhteiskunnallisista jaoista ja jakoja selittävistä tekijöistä. Luokkatutkimuksessa omistusta ja tuloja pidetään varsin yleisesti keskeisinä luokkajaon kriteereinä. Piketty osoittaa tilastoaineistollaan, että jos omistusta käydetään luokkajaon mittarina, aikamme Ranska on perin työväenluokkainen yhteiskunta, puolet väestöstä kuuluu työväenluokkaan 40 % keskiluokkaan ja valtaa pitävään yläluokkaan kuuluu vain 10 %. On sangen todennäköistä, että sosiologit päätyisivät omissa tutkimuksissaan hyvin samankaltaiseen kuvaan Ranskan nykyisestä luokkarakenteesta, mutta heidän käyttämänsä luokkakriteerit olisivat Pikettyä moniulotteisempia.

Yhteiskuntaluokissa on aina kyse sosiaalis-

ta suhteista. Pikettyn luokkamalli perustuu yksinkertaisesti varallisuuteen. Sosiologinen luokkatutkimus huomioi kuitenkin muitakin vallan ulottuvuuksia. Piketty ei kiinnitä huomioita työelämän valta- ja auktoriteettisuhteisiin, saati kulttuuriin suhteisiin tai identiteetteihin, joilla luokkatutkimuksessa on tärkeä sija. Sosiologeille Pikettyn kirja on tärkeä, koska se nostaa taloudelliset suhteet eriarvoisuutta tuottavien mekanismien keskiöön. Sen sijaan sosiologinen tutkimus voisi rikastuttaa Pikettyn analyysia korostamalla toimijuuden ja toimijoiden merkitystä. Tätä seikkaa on kiinnostavalla tavalla kehitellyt brittiläinen sosiologi Mike Savage (2021) tuoreessa eriarvoisuutta ja yhteiskunnallista muutosta käsittelevässä teoksessaan.

Sosiologia on kiinnostunut rakenteista ja toiminnasta. Sosiologinen tutkimus kohdistuu sosiaalisiin ja yhteiskunnallisiin rakenteisiin, sosiaalisiin suhteisiin ja sosiaaliseen toimintaan. Sosiologit ovat myös kiinnostuneita kahdenvälisestä vuorovaikutuksesta, merkityksistä ja kulttuurista. Yksi Pikettyn suuria ongelmia onkin toimijoiden puute. Kuka kohentaa köyhien neuvotteluvoimaa, kuka rakentaa osallistumiselle avointa sosialismia? Piketty piirtää tarkan kuvan taloudellisesta eriarvoisuudesta, haluaa vähentää diskriminaatiota ja lisätä tasa-arvoa. Taloustieteilijänä Piketty ei kuitenkaan analysoi muutoksen tekijöitä. On tietysti kysyttävä: kuuluuko toimijoiden analyysi edes kirjan alaan?

Piketty ilmaisee monissa eri kohdin kirjojaan pettymyksen eurooppalaisiin sosialidemokraattisiin puolueisiin. Hänen mukaansa ne eivät enää aja huono-osaisten asiaa, vaan ne ovat koulutetun keskiluokan puolestapuhujia. Ketkä sitten tekevät muutokset? Pikettyä voi tulkita niin, että muutoksen tekijöinä toimivat sellaiset parlamentaariset liikkeet, jotka kannattavat laajennettua hyvinvointivaltiota ja progressiivista verotusta, joka ulotetaan tulojen lisäksi omaisuuksiin. Muutoksen kannalta ongelmallista vain on, että tällaisia parlamentaarisia liikkeitä näyttäisi olevan Euroopassa tällä hetkellä varsin vähän. Lisäksi Piketty ei pohdi lainkaan sitä, mitä omistava luokka on mieltä hänen esittämästään ohjelmasta. Ei ole vaikeaa ennustaa, että Pikettyn kuvaama osallis-

tumiselle avoin sosialismi ei synny ilman nykyisten valtaa pitävien vastarintaa.

Thomas Pikettyn tutkimus tasa-arvon lyhyestä historiasta on tärkeä puheenvuoro 2020-luvun yhteiskuntapolitiikan suuntia koskevassa keskustelussa. Jos todella haluamme lisätä taloudellista ja poliittista tasa-arvoa, on Pikettyn hahmottelema kunnianhimoinen ohjelma otettava huomioon. Periaatteessa se on myös helppo toteuttaa: tarvitaan vain aktiivisia toimijoita. ■

HARRI MELIN on Tampereen yliopiston sosiologian emeritusprofessori.

KIRJALLISUUS

- Piketty, Thomas (2020) *Capital and Ideology*. Käänt. Arthur Goldhammer. The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, MA.
- Piketty, Thomas (2021) *En kort historie om likhet*. Käänt. Eve-Marie Lund. Cappelen Damm, Oslo.
- Piketty, Thomas (2022) *A Brief History of Equality*. Käänt. Steven Rendall. Harvard University Press, Cambridge, MA.
- Savage, Mike (2021) *The Return of Inequality. Social Change and the weight of the Past*. Harvard University Press, Cambridge MA.
- Tuomala, Matti (2019) *Markkinat, valtio & eriarvoisuus*. Vastapaino, Tampere.